Onun bu vahşice hareketleri üzerine Muâviye'nin torunlarından Ebû Muhammed ile Emevîler'in Kınnesrîn Valisi Ebü'l-Verd b. Kevser'in Suriye'de başlattığı büyük bir isyan zorlukla bastırılabildi (Temmuz 751).

Abdullah b. Ali, Abbâsî Devleti'nin kurulması üzerine Suriye valiliğine tayin edildi. Aşırı ihtirasının sonucu olarak buradaki faaliyetleriyle devletin emniyetini tehdit eder hale geldikten başka Ebü'l-Abbas es-Seffâh'ın ölümü üzerine halifelik iddiasında bulundu. Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'un biat isteğini reddederek ordusuyla Harran'a gitti. Bunun üzerine halife, Ebû Müslim'i onu itaat altına almakla görevlendirdi. Abdullah b. Ali de Suriye, el-Cezîre ve Horasanlı askerlerden meydana gelen ordusuyla savaşa hazırlandı. Ebû Müslim'e karşı savaşmayacaklarını tahmin ettiği 17.000 Horasanlı askerini öldürttü. Daha sonra devrin meşhur kumandanlarından Humeyd b. Kahtabe'yi ortadan kaldırmak üzere bir komplo hazırladı. Aleyhindeki tertipleri öğrenen Humeyd çok sayıda askeriyle Ebû Müslim'in saflarına katıldı. Nusaybin yakınlarında Ebû Müslim ile giriştiği savaşta mağlûp oldu ve savaş meydanını terkederek Basra valisi olan kardeşi Süleyman'ın yanına kaçtı (11 Aralık 754). Süleyman ile diğer kardeşi Îsâ, Halife Mansûr'dan onun affedilmesini istediler. Halife amcalarını kırmadı ve Abdullah'a istedikleri emanı vereceğini bildirdi. Bunun üzerine Îsâ, meşhur kâtibi İbn'ül-Mukaffa'a hiçbir te'vile yer bırakmayacak şekilde bir emannâme yazmasını emretti. Ancak Halife Mansûr emannâmede kendini küçük düşüren ifadeler bulunduğunu söyleyerek İbnü'l-Mukaffa'ı öldürttü. Abdullah b. Ali'yi de teslim alarak Hîre'de temeline tuz doldurulmuş bir eve hapsettirdi. Yaklaşık yedi yıl hapishanede kalan Abdullah, akıtılan suların tuzları eritmesiyle çöken binanın enkazı altında can verdi ve Bağdat'taki Bâbü'ş-Şe'm Mezarlığı'na defnedildi. Mes'ûdî'ye göre ise Abdullah, Ebû Ca'fer el-Mansûr'un emriyle Ebü'l-Azhar Mühelleb b. Ebû Îsâ tarafından bir câriyesiyle birlikte boğularak öldürülmüş, sonra da bulundukları ev üzerlerine yıkılıp enkaz altında kalarak öldükleri intibaı verilmek istenmiştir.

Cesur, yiğit ve heybetli bir kumandan olup Kureyş'in dâhilerinden biri kabul edilmektedir. Abbâsî ihtilâlinin başarıya ulaşmasında ve devletin sınırlarının genişlemesinde büyük rolü olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kûbî, *Târîḫ*, Necef 1358, III, 95, 105, 108; Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân* (trc. Mustafa Fayda), Ankara 1987, s. 180, 215, 276, 277, 421, 538; Taberî, *Târîḫ* (nşr. M. J. de. Goeje), Leiden 1879-1901, III, 27, 113, 122, 126, 204, 328, 331, 419, 437, 440; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-ẕeheb* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut 1384-85/1964-65, III, 207, 243, 259, 289; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 → Beyrut 1385-86/1965-66, V, 409, 414, 421, 446, 461, 463-469, 475, 486, 496; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, I, 46; II, 152-153; VI, 101, 109-111; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 → Beyrut 1401/1981, X, 104-105; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, Kahire 1956 → Kahire 1383/1963, II, 7-8; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'z-ẕeheb*, Kahire 1350-51 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), I, 219; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukûtu* (trc. Fikret Işıltan), Ankara 1963, s. 257-263; M. A. Shaban, *Islamic History*, Cambridge 1976, II, 6-7, 11-12; Muhammed Hudarî Bey, *Muḥâḍarâtü târîḫi'l-ümemi'l-İslâmiyye* (*ed-Devletü'l-ʿAbbâsiyye*), Kahire, ts. (Dârü'l-Fikri'l-Arabî), s. 54-56; Philip K. Hitti, *Siyâsî ve Kültürel İslâm Tarihi* (nşr. Salih Tuğ), İstanbul 1980-81, II, 439-440; H. İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi* (trc. İsmail Yiğit v.dğr.), İstanbul 1985-86, II, bk. *İndeks*; Fawwaz Ahmad Tuqan, "ʿAbdallah Ibn ʿAli: A Rebellious Uncle of al-Manṣûr", *Studies in Islam*, VI/1, New Delhi 1969, s. 1-26; J. Lassner, "Did the Caliph Abu Ja'far al-Manṣur Murder His Uncle ʿAbdallah b. ʿAli and Other Problems Within the Ruling House of the ʿAbbasids", *Studies in Memory of Gaston Wiet*, Jerusalem 1977, s. 69-99; K. V. Zetterstéen, "Abdullah", *İA*, I, 30; a.mlf.-S. Moscati, "ʿAbd Allāh b. ʿAlī", *EI²* (İng.), I, 43.

ETHEM RUHİ FIĞLALI

ABDULLAH b. ALİ el-VEZÎR

(عبدالله بن علي الوزير)

Abdullāh b. Alî b. Ahmed es-San'ânî (ö. 1147/1735)

Yemenli Zeydî âlim, tarihçi.

el-Vezîr veya İbnü'l-Vezîr diye de tanınmıştır. Hz. Hasan'ın soyundandır. 1074'te (1663) San'a'da doğdu. Ali b. Yahyâ el-Birtî, Hüseyin b. Muhammed el-Mağribî ve Muhammed b. İbrâhim es-Sehûlî gibi devrin önde gelen âlimlerinden ders aldı. Özellikle tefsir, tarih, edebiyat ve şiirde geniş bilgi sahibiydi. Başta tanınmış âlim el-Emîru's-San'ânî Muhammed b. İsmâil olmak üzere birçok talebe yetiştiren Abdullah b. Ali'nin San'a'da derslerini takip edenler arasında Halife Kâsım b. Hüseyin de bulunmaktaydı. Ömrünün sonlarına doğru ders vermeyi bırakıp inzivaya çekildi ve San'a'da vefat etti.

Yazmaları bulunan eserleri şunlardır: **1.** *Ṭabaḳu'l-ḥalvâ ve ṣıḥâfü'l-men ve's-selvâ.* 1046-1090 (1636-1679) yılları arasındaki olayları içine alan eserin bazı kısımları Abdullah Muhammed el-Habeşî tarafından *"el-Burtuġâliyyûn ʿalâ sâhili'l-Bahri'l-ahmer"* başlığı ile yayımlandı (*el-ʿArab*, I-II, 1974). Eserin tenkitli tam neşri Muhammed Abdürrahîm Câzim tarafından yapılmıştır (*Târîḫu'l-Yemen ḫilâle'l-ḳarni'l-ḥâdî ʿaşer el-hicrî [Tabaḳu'l-halvâ...]* Beyrut 1405/1985). **2.** *er-Ravdu'l-bâsimü'n-nadîr.* Tarihçi Muhammed Zebâre tarafından *Neşrü'l-ʿarf* (I-II, Kahire 1376) adlı eserinin içinde neşredilmiştir (II, 117-134). **3.** *Akrâtu'z-ẕeheb fi'l-müfâḫare beyne'r-Ravża ve Biʾri'l-ʿAzeb.* Bu eser de Abdullah Muhammed el-Habeşî tarafından neşredilmiştir (*Mecelletü Dirâsâtin Yemeniyye*, I, 1978). **4.** *Câmiʿu'l-mütûn fî aḫbâri'l-Yemeni'l-meymûn.* Yahyâ b. Hüseyin es-San'ânî'nin *Enbâʾü'z-zamân fî aḫbâri'l-Yemen* adlı eserinden kısaltılarak telif edilmiştir. **5.** *Neşrü'l-ʿabîr.* Hocası Ali b. Yahyâ el-Birtî'nin biyografisine dair eseri. **6.** *Cevâriṣü'l-efrâḥ ve kūtü'l-ervâḥ.* Şiirlerini topladığı divanı. **7.** *İrsâlü'z-zü'ʾâbe ʿalâ mesʾeleti'ṣ-ṣaḥâbe.* Salâh el-Ahfeş'in risâlesine reddiye. **8.** *en-Nuġbe li-ḫidmeti şerḥi'n-Nuḫbe* (hadis). **9.** *ed-Dürrü'l-munazzam li-ṣavti'l-kalem* (edebiyat).

BİBLİYOGRAFYA :

Şevkânî, *el-Bedrü'ṭ-ṭâliʿ*, Kahire 1348 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 388-390; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 428; *Îżâhu'l-meknûn*, I, 57-58, 112; II, 80, 647; Brockelmann, *GAL*, II, 525; *Suppl.*, II, 544-545; Halîl Yahyâ Nâmî, *el-Biʿsetü'l-Mıṣriyye li-taṣvîri'l-maḫṭûtâti'l-ʿArabiyye fî bilâdi'l-Yemen*, Kahire 1952, s. 41; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 244; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), VI, 86; Ahmed Hüseyin Şerefüddin, *Târîḫu'l-Yemeni'ṣ-ṣaḳafî*, Kahire 1967, IV, 266-267; Eymen Fuad Seyyid, *Meṣâdiru târîḫi'l-Yemen fi'l-ʿaṣri'l-İslâmî*, Kahire 1974, s. 264-266; M. Abdürrahim Câzim, *Târîḫu'l-Yemen* [Abdullah b. Ali el-Vezir], Beyrut 1405/1985, *Takdim*, s. 21-37.

MUSTAFA FAYDA

ABDULLAH b. ALKAME

(عبدالله بن علقمة)

(bk. ABDULLAH b. EBÛ EVFÂ).